

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

จากการได้ศึกษาความคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ได้ข้อสรุปและแง่คิดต่าง ๆ ดังแยกเป็นข้อ ๆ ต่อไปนี้

1. ปัญหาการพิสูจน์เรื่องความมีอยู่ของนรกและสวรรค์ ถือเป็นคำถามทางด้านอภิปรัชญา เพราะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริงหรือสิ่งที่มีอยู่จริง ซึ่งในทางพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับความจริง 2 ประการคือ สมมติสังขะ และ ปริมาณสังขะ ฉะนั้น นรกสวรรค์ เท่าที่มนุษย์รับรู้และเข้าใจ ถือเป็นความจริงระดับสมมติสังขะ ซึ่งเป็นความจริงที่มีคุณค่าและความหมายต่อชีวิตของมนุษย์ในระดับศีลธรรมหรือจริยธรรม แม้จะไม่สามารถรับรู้ได้ในระดับผัสสะธรรมดาก็ตาม การรับรู้ความมีอยู่ของ นรกสวรรค์ ได้โดยตรงก็มีแต่ผู้ที่ได้ฌานสมาบัติ หรือได้อภิญา เท่านั้น ซึ่งการยืนยันเช่นนี้ก็เป็นที่ยอมรับว่า นรกสวรรค์ มีอยู่จริง เช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ที่เรารู้สัมผัสได้ด้วยผัสสะธรรมดา

2. นรกสวรรค์ ที่กล่าวถึงในพุทธปรัชญา ถือเป็นส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือเป็นภพหนึ่งที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลการกระทำของสัตว์บุคคลนั้น ๆ กล่าวให้ชัดเจนก็คือ นรกสวรรค์ เป็นสถานที่ เป็นดินแดนสำหรับเสวยผลกรรมของสัตว์บุคคลผู้ทำความชั่วและความดี หากสัตว์บุคคลกระทำดี ประพฤติดี เมื่อตายก็นำไปสู่ภพที่ดี หากสัตว์บุคคลกระทำชั่ว ประพฤติชั่ว เมื่อตายก็นำไปสู่ภพที่ชั่ว นี่จึงเป็นข้อยืนยันความมีอยู่ของนรกสวรรค์ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังที่ผู้วิจัยได้เสนอมาตั้งแต่ต้น

3. การมีคำสอนเรื่อง นรกสวรรค์ ขึ้นมาเพื่อเป็นข้อยืนยันและสนับสนุนหลักคำสอนเรื่องสังสารวัฏ หรือ การเวียนว่ายตายเกิด และเมื่อพูดถึงเรื่องสังสารวัฏ ก็ต้องพูดถึงเรื่องกรรม เพราะเป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกันโดยตลอด พุทธปรัชญายอมรับเรื่องสังสารวัฏ คือ การเวียนเกิดเวียนตายของมนุษย์ ชีวิตไม่ได้เกิดหนเดียวตายหนเดียว หากแต่ท่องเที่ยวถู้อำนาจในภพชาติต่าง ๆ กระบวนการเวียนว่ายตายเกิดจะยุติลงก็ต่อเมื่อ บุคคลนั้นได้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุนิพพาน ดังพุทธพจน์ว่า "เพราะไม่เห็นอริยสัง 4 ตามเป็นจริง เขาและเธอทั้งหลาย ได้ท่องเที่ยวไปในชาตินั้น ๆ ตลอดกาลนาน อริยสัง 4 เหล่านี้ เขาและเธอทั้งหลายเห็นแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพถอนได้แล้ว มूलแห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี"¹ อนึ่ง การที่จะไปเกิดในภพชาติใด ก็ขึ้นแต่กรรมของบุคคลนั้น ๆ ด้วย หากทำบุญก็มีโอกาสไปเสวยสุขในสวรรค์ หากทำบาปก็มีโอกาสไปเสวยทุกข์ในนรก

4. ในด้านความคิดเกี่ยวกับเรื่อง นรกสวรรค์ ตามที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกนั้น เราถือได้ว่า นรกสวรรค์ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่พุทธปรัชญาไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะถือเป็นเป้าหมายสูงสุด เพราะการที่บุคคลไปเกิดในภพชาติใด ก็สืบเนื่องมาจากผลแห่งการกระทำของตนเองทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อใดที่บุคคลได้กระทำความอยู่ ผลของการกระทำก็มีอยู่เมื่อนั้น นรกสวรรค์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของภพทั้ง 31 ที่จะนำไปบุคคลไปเกิด เมื่อใดหมดกรรม การเกิดใหม่ก็ไม่มี

5. เมื่อพุทธปรัชญามีนิพพานเป็นเป้าหมายของชีวิต ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่ดำเนินตามหนทางสู่นิพพาน หนทางดังกล่าวนี้ชื่อว่า อริยมรรค 8 ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของอริยสัง 4 ข้อที่ 4 จากทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

¹ ปฐมวชิขีสูตร. สัง.มหา. 19/1091.

อริยมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
3. สัมมาวาจา วาจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ พยายามชอบ
7. สัมมาสติ ระลึกชอบ
8. สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ

พุทธปรัชญาจึงให้ปฏิบัติตาม มรรคมีองค์ 8 ซึ่งเทียบได้กับ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และแนวทางนี้เอง ที่จะนำชีวิตไปทางที่ดี บรรลุนิพพาน อันเป็นอุดมคติสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย